

ARM KIND

Anders communiceren over
kinderarmoede

ARM KIND

Anders communiceren over kinderarmoede

Deze publicatie is ook beschikbaar in het Frans, met als titel:
Pauvres gosses ! Comment communiquer sur la pauvreté des enfants ?

Een uitgave van de Koning Boudewijnstichting
Brederodestraat 21
1000 Brussel

Auteur Patrick De Rynck
Dit boekje is onder meer gebaseerd op het onderzoek uitgevoerd door het Instituut voor Mediastudies, KU Leuven, onder leiding van professor Baldwin Van Gorp
Zie de publicatie van de Koning Boudewijnstichting:

B. Van Gorp en G. Gourdin, Weg van het stigma.

Hoe kunnen we anders communiceren over kinderarmoede?

Deze uitgave kan ook (gratis) online besteld of gedownload worden via www.kbs-frb.be

Coördinatie voor de Koning Boudewijnstichting Françoise Pissart, directeur
Saïda Sakali, senior projectcoördinator
Anne-Françoise Genel, senior projectcoördinator
Ann Vasseur, programme management
Nathalie Troupée, project and knowledge manager

Grafische vormgeving Stock & Associates bvba, Kortrijk

Deze uitgave kan (gratis) online besteld of gedownload worden van onze website www.kbs-frb.be

WETTELIJK DEPOT: D/2893/2017/20

BESTELNUMMER: 3520

December 2017

MET DE STEUN VAN DE NATIONALE LOTERIJ

"Het is niet omdat ze in armoede leven dat ouders hun kind verwaarlozen of er niet van houden."

"Wij zien in het kind in armoede een kind met mogelijkheden, kansen, wensen en dromen."

"De meeste politieke stromingen zijn het er wat sociale rechtvaardigheid over eens dat het de plicht is van de samenleving om vormen van ongelijkheid te bestrijden waar mensen onder gebukt gaan die daar niet de minste verantwoordelijkheid voor dragen. Dat geldt bij uitstek voor kinderen."

"Alles in mijn leven ging vlot en de zaken liepen goed. Ons geluk werd nog groter toen ik zwanger bleek te zijn. Vanaf toen ging alles grandioos fout."

"Bij kinderarmoede is het onze samenleving die op het spel staat."

"Als U2 nu eens gewoon belastingen zou betalen, dan heeft Ierland meer geld voor armoedebestrijding. Maar dat is natuurlijk moeilijker dan met de groten der aarde champagne te zitten drinken."

"Maar al te vaak zijn goedbedoelde initiatieven van mensen en organisaties eenmalig en rijst de vraag wat er structureel en op termijn verandert en verbetert, bijvoorbeeld voor mensen die in armoede leven en opgroeien."

"De kinderen in armoede zijn vragende partij voor meer participatie. Zij willen dat hun stem gehoord wordt, dat er naar hen geluisterd wordt."

"Als armoedeorganisatie zaten we met de betrokken ouders aan tafel. Zij gaven ons tips en informatie over wat voor hen belangrijk is. Samen kunnen we veel bereiken."

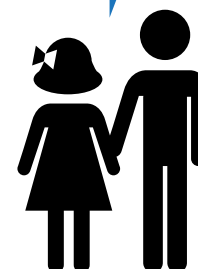
"Ik merk nog vaak dat onze normen en waarden niet aanwezig zijn bij kansarmen. Zij leveren verkeerde attitudes over aan hun kinderen."

"Kinderen mogen niet in armoede leven. Anders worden zij de criminelen van morgen."

"Moet het OCMW niet eerst de ouders tot de orde roepen voor men de kinderen gaat opvoeden? Hoort een vader niet eerst zelf te stoppen met smoren en zuipen voor hij beweert dat er geen geld is om de boterhamdoos van zijn kind te vullen?"

"Ik schrok van het artikel 'Juf, waarom is mijn brooddoos leeg?' Waarom staat dit niet op de cover? Het bericht legt een huiveringwekkende evolutie bloot. Ik vind dit belangrijker dan al de rest."

"De meeste mensen die wij hier over de vloer krijgen ontzeggen zichzelf kleren en medische zorg voor hun kinderen."

"De pijn en het verdriet uit het verleden blijven in je achterhoofd zitten. Maar je wordt er wel sterker door. Ik sta steviger in mijn schoenen dan leeftijdsgenoten."

"Kinderen die zijn opgevoed in een situatie van armoede of sociale uitsluiting zullen later vaker een beroep doen op de sociale zekerheid of de gezondheidszorg."

"Wat is er mooier dan een arm kind gelukkig maken? Helpen om zijn droom te realiseren? Hem op woensdag en tijdens het weekend laten voetballen? Daar draait het voor mij om in het leven."

"Elke euro die aan opvang voor jonge kinderen wordt besteed, levert later een veelvoud daarvan op."

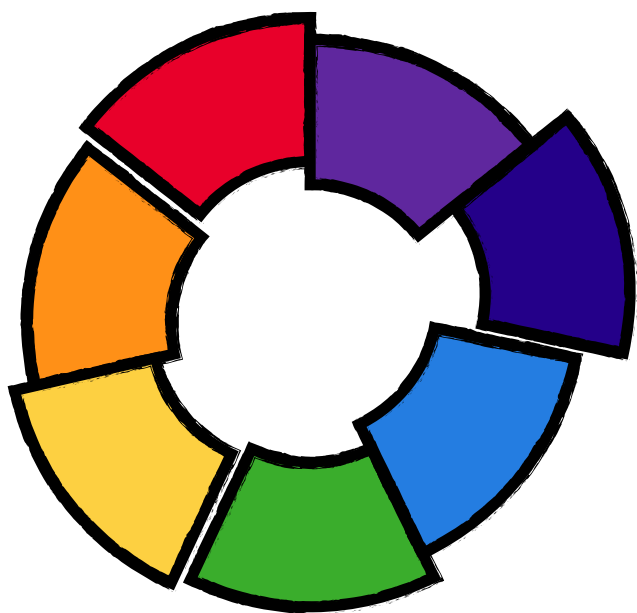
"De lat ligt hoog in het rijke Vlaanderen. Een week naar de sneeuw of naar de zon is nu de norm waaraan we ons succes of ons falen afmeten."

Je wordt uitgenodigd	7
Nieuw!	8
Wat heb jij aan dit boekje?	9
Een onaanvaardbaar onrecht	12
Een feit en een sociale constructie	16
Lezen voor gebruik! Wat je moet weten over framing	22
Hoe communiceren wij over kinderarmoede?	28
Vijf frames	29
Zeven counterframes	39
Hoe mobiliseren tegen kinderarmoede met respect voor ouders en kinderen?	48
Tot slot: Einstein en kinderarmoede	57

Je wordt uitgenodigd

Dit is een uitnodiging voor iedereen die met kinderarmoede te maken heeft, iedereen die met woorden en beelden over kinderarmoede communiceert, iedereen die wel eens nadenkt over kinderarmoede, iedereen die zich bij kinderarmoede betrokken voelt. Met andere woorden: dit is een uitnodiging aan de hele samenleving. Aan ons allemaal.

Waar gaat het over? We nodigen je uit na te gaan hoe jij over kinderarmoede communiceert. En we stellen de vraag: hoe kunnen we mensen mobiliseren voor de strijd tegen kinderarmoede? Als vrijwilliger, leerkracht, werkgever, ouder, beleidsmaker, hulpverlener, vriend, betrokkene... Als medemens.

Nieuw!

Vaak gaat het over cijfers als we het over kinderarmoede hebben. En over de schande die zo'n fenomeen is voor een welvarende samenleving als de onze. Over de schade voor kinderen én voor de samenleving, op korte en lange termijn. Over de verantwoordelijkheid. Over het te voeren beleid. En over de concrete gevolgen: hoe is het om in armoede te leven? Hoe ervaren leerkrachten, hulpverleners, beleidsmakers... het probleem? En de kinderen en hun ouders zelf?

Veel mensen zijn met de problematiek bezig. Als individu, als organisatie, als onderzoeker, als overheid, als filantroop. Er gebeurt veel. Al dat onderzoek, die communicatie, die acties en die betrokkenheid zijn uiteraard ongelooflijk noodzakelijk en nuttig. Ze houden het fenomeen kinderarmoede op de maatschappelijke agenda, ze voeren er strijd tegen, ze proberen het probleem op te lossen of toch minstens binnen de perken te houden.

Hier nodigen we je uit om iets anders te doen. We staan stil bij de woorden en beelden die we met z'n allen gebruiken als we het over kinderarmoede hebben. En bij de gevolgen van ons woord- en beeldgebruik.

Anders gezegd: we gaan in deze brochure boven de communicatie over kinderarmoede staan en kijken hoe die eruitziet. Dat is nieuw, zo'n helikopterblik.

Wat heb jij aan dit boekje?

We communiceren veel over kinderarmoede. De woorden en beelden die we daarbij gebruiken zetten mee de toon van het debat. De media tonen niet alleen kinderarmoede, ze spreken zich ook uit over de oorzaken en oplossingen om het probleem te verhelpen. De beelden en woorden vormen de publieke opinie, beïnvloeden beleidsmakers en professionals in de sector én hebben invloed op de direct betrokkenen: de kinderen zelf en hun ouders die in armoede leven. Communicatie bepaalt mee ons handelen en de acties en maatregelen waartoe men beslist.

Het is daarom nuttig dat we met z'n allen even stilstaan bij de beelden over kinderarmoede zoals die in het maatschappelijke debat aanwezig zijn en dat we er de gevolgen van belichten. Hoe spreken wijzelf over kinderarmoede? We maken daarbij altijd keuzes, zoals bij elk spreken. Bewust en onbewust. Je kunt een complex maatschappelijk fenomeen als kinderarmoede nu eenmaal niet zomaar in al zijn facetten vatten.

Maar wat zijn die keuzes? Vanuit welke invalshoek bekijken we het fenomeen 'kinderarmoede'? Welke andere perspectieven gebruiken we misschien minder of niet? Wat zijn onze 'blinde vlekken'? En zeker ook: welke neveneffecten sorteren we, bedoeld of onbedoeld?

De Koning Boudewijnstichting wilde een reflectie voeren over de beeldvorming rond kinderarmoede in België en de mogelijke impact daarvan bij het **mobiliseren** van mensen (wat is een krachtige boodschap, waardoor gezinnen in armoede een betere toegang krijgen tot voldoende middelen en kwaliteitsdiensten?) en ook over **stigmatisering** (welke stereotypes en slecht gekozen beelden kunnen een negatieve weerslag hebben op de kinderen en de betrokken ouders?).

Het proces verliep in verschillende fasen.

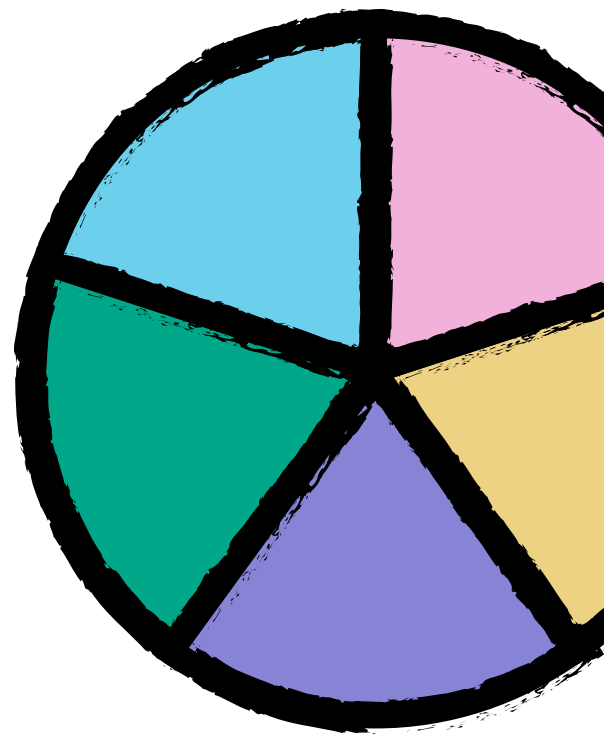
- De Stichting gaf professor Baldwin Van Gorp (Instituut voor Mediastudies – KU Leuven) de opdracht om een framing-studie uit te voeren en zo de maatschappelijke beeldvorming over kinderarmoede in de Belgische publieke opinie en de media in kaart te brengen¹.
- Op verzoek van de Stichting heeft vervolgens een groot aantal betrokken actoren de resultaten van het onderzoek besproken en heeft men samen nagedacht over strategieën om de maatschappelijke blik op kinderarmoede te veranderen: welke concrete pistes en welke alternatieve communicatieconcepten van kinderarmoede zijn denkbaar om de samenleving te mobiliseren, zonder de kinderen en hun ouders te ‘bestrafen’ door het gebruik van een weinig adequate beeldvorming.

¹ B. Van Gorp en G. Gourdin, Weg van het stigma. Hoe kunnen we anders communiceren over kinderarmoede?, Koning Boudewijnstichting, 2015, gratis te downloaden op www.kbs-frb.be

- Op basis van deze gedachtewisselingen heeft de Stichting de onderzoekers en professionals inzake communicatie verzocht een test communicatiecampagne op te zetten die ingezet kon worden in de strijd tegen kinderarmoede. Zij testten diverse invalshoeken uit om te achterhalen welke perspectieven het meest in aanmerking kwamen om bij het grote publiek aan te slaan.
- De resultaten van de testcampagne werden vervolgens opnieuw voorgelegd aan een aantal betrokken actoren. Zij hebben er commentaar op geleverd en hebben gereageerd op een eerste aanzet voor aanbevelingen om te komen tot een boodschap die mobiliseert, constructief is en niet-stigmatiserend.

Deze publicatie is het product van dit werk 'van lange adem'.

De Koning Boudewijnstichting wil uitdrukkelijk verschillende stakeholders uit het werkveld armoede en jonge kinderen bedanken om vanuit hun expertise, hun gewaardeerde input en medewerking te verlenen bij de realisatie van deze publicatie.

Een onaanvaardbaar onrecht

Communiceren doe je nooit vanuit het niets, in het luchtledige. Aan onze woorden en beelden liggen wereldbeelden ten grondslag, met waarden die we belangrijk vinden. Met kinderarmoede is het eigenlijk makkelijk: onze samenleving vindt het fenomeen onaanvaardbaar. Dat hebben de internationale en ook de Belgische gemeenschap in rechten gegoten.

1. Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (1989)

Artikel 27 van dit VN-verdrag behandelt het recht van ieder kind op “een levensstandaard die toereikend is voor de lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke en maatschappelijke ontwikkeling van het kind”. Het artikel beschrijft ook de primaire verantwoordelijkheid van de ouders hierin, en van de staat die ouders moet helpen om dit recht te verwezenlijken. Het verdrag spreekt in dit verband over “materiële bijstand en ondersteuning, met name wat betreft voeding, kleding en huisvesting”. België heeft er zich toe verbonden dit verdrag ook toe te passen.

2. De Belgische Grondwet

Artikel 23 van de Belgische Grondwet stelt dat iedereen het recht heeft om een menswaardig leven te leiden. Daar horen economische, sociale en culturele rechten bij die de wet waarborgt, zoals het recht op voedsel, een behoorlijke huisvesting, de bescherming van de gezondheid en ook onderwijs: “het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing”. Of zoals het ook in artikel 22bis staat: “Elk kind heeft recht op maatregelen en diensten die zijn ontwikkeling bevorderen.”

Dit zijn twee basisteksten. Maar ook het Europees Sociaal Handvest, de Wereldbank en tal van andere internationale en nationale organisaties, instellingen en verenigingen spreken gelijkaardige taal over ‘het recht op bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting’.

De Koning Boudewijnstichting en kinderarmoede

De Koning Boudewijnstichting heeft als opdracht bij te dragen tot een betere samenleving. De Stichting is in België en Europa een actor van verandering en innovatie in dienst van het algemeen belang en van de maatschappelijke cohesie. Ze zet zich in om een maximale impact te realiseren door de competenties van organisaties en personen te versterken. Ze stimuleert doeltreffende filantropie bij personen en ondernemingen. Integriteit, transparantie, pluralisme, onafhankelijkheid, respect voor diversiteit en bevorderen van solidariteit zijn haar belangrijkste waarden.

De problematiek van de (kinder)armoede staat in het hart van de werking van de Stichting. Ze wordt behartigd binnen het thema 'Armoede & Sociale rechtvaardigheid'. Dat richt zich tot de meest kwetsbare mensen en streeft naar nieuwe benaderingen om het armoederisico te verkleinen en de sociale cohesie te versterken. De Stichting werkt daarbij samen met een groot aantal partners. Ze combineert een aantal werkmethodes: projectoproepen, onderzoek en publicaties, filantropie (onder meer fondsen), steun aan zowel organisaties als individuen.

De Koning Boudewijnstichting werkt sinds 2009 rond kinderarmoede. Het thema staat ook centraal in het huidige strategisch plan, dat tot 2019 reikt. **De Stichting bindt de strijd aan met generatiearmoede door de structurele oorzaken van kinderarmoede in het licht te stellen en initiatieven te ondersteunen voor de ontwikkeling van kinderen in achtergestelde omgevingen, vanaf de geboorte en de eerste levensjaren.** Dit zijn de prioriteiten: de impact van de sector die met de jongste kinderen werkt verbeteren door in te werken op een cultuur waarin het resultaat centraal staat; het bevorderen van de filantropie voor concrete projecten waardoor gezinnen in kansarmoede en hun kinderen een betere toegang krijgen tot kwaliteitsvolle diensten; de basisopleiding van kleuterleerkrachten versterken; de levensomstandigheden van gezinnen in kansarmoede verbeteren door te ijveren voor een groter bewustzijn van hun noden in het structurele beleid. Er wordt op de diverse beleidsniveaus gewerkt: lokaal, Gemeenschappen, federaal, Europees en trans-Atlantisch.

Zie ook www.kbs-frb.be

Een feit en een sociale constructie

Een feit...

Wat is dat, kinderarmoede? Dat is een vraag waarop een aantal antwoorden mogelijk zijn.

De volgende drie indicatoren worden vaak gebruikt om armoede te meten: ²

² http://www.armoedebestrijding.be/cijfers_aantal_armen.htm

1. Armoederisico op basis van het inkomen

Deze indicator is financieel en relatief. Het criterium dat wordt toegepast om het armoederisico te bepalen legt de drempel op 60% van het mediaan beschikbaar inkomen.³ Als het totale netto inkomen van een gezin onder deze drempel ligt, is er sprake van armoederisico.

³ Het mediaan inkomen is het inkomen waardoor de bevolking precies in tweeën wordt verdeeld: de helft beschikt over een inkomen dat hoger is, de andere helft over een lager inkomen.

Volgens de EU SILC-enquête van 2016 loopt 15,5% van de Belgische bevolking een risico op armoede als men zich op het inkomen baseert. Het percentage kinderen van 0 tot 17 jaar met een armoederisico op basis van hetzelfde criterium ligt hoger: 17,8%.⁴ Het verschilt sterk in de drie Gewesten van het land: in Wallonië leeft bijna één kind op vier onder de armoededrempel, in Brussel gaat het om vier op de tien kinderen en in Vlaanderen om één op de tien.

⁴ <http://barometer.mi-is.be/nl/infopage/arop-min-18-jaar>

2. Ernstige materiële deprivatie

In tegenstelling tot de indicator die op inkomen is gebaseerd is deze indicator niet relatief. Er wordt gebruik gemaakt van gegevens over leefomstandigheden van mensen en er worden minimale criteria vastgelegd om een leven te kunnen leiden dat aan de menselijke waardigheid beantwoordt.

Wat kinderarmoede betreft, biedt deze indicator informatie over het aantal kinderen dat in een gezin leeft met financiële problemen, waardoor men het kind of de kinderen bepaalde 'goederen' of 'diensten' moet ontzeggen die als essentieel worden beschouwd: jaarlijks een vakantie van een week, regelmatige periodes van vrije tijd, eenmaal per dag proteïnen, vriendjes uitnodigen, huisvesting die voldoende warm is enz.

In totaal is er bij 22% van de kinderen in Wallonië, 39% in Brussel en 12% in Vlaanderen sprake van minstens drie problemen samen. Zij worden beschouwd als 'gedepriiveerd'.⁵

⁵ Kinderarmoede hoger op de politieke agenda plaatsen. Enkele cijfers om beter te begrijpen wat er op het spel staat, Anne-Catherine Guio, Gille Feytaerts, Frank Vandenbroucke en Julie Vinck, Koning Boudewijnstichting, 2014.

3. Gezinnen met een zeer lage werkintensiteit

Deze indicator geeft aan welke personen lid zijn van een gezin waarin niemand werkt (of waar de gezinsleden maar zeer weinig werken).

De drie indicatoren samen vormen de Europese armoede-indicator ('risico op armoede of sociale uitsluiting').

In België loopt 21,6% van de min 18-jarigen een risico op armoede of sociale uitsluiting.⁶

⁶ <http://barometer.mi-is.be/nl/infopage/aroep-min-18>

Welke definitie en criteria je ook gebruikt, één feit is zeker als we naar de percentages kijken: er leven in ons land duizenden kinderen in armoede.

... en een sociale constructie...

Laten we even veronderstellen dat er een samenleving is waarin mensen die in armoede leven altijd en overal en door iedereen worden voorgesteld als bedriegers, onethische figuren, zwakkelingen, luieriken... Het zal duidelijk zijn dat het armoedebeleid in zo'n samenleving daar de sporen van zal dragen en de gevolgen van zal ondervinden. *Blame the poor!* Omgekeerd zou men altijd en overal kunnen focussen op de structurele oorzaken van armoede, de maatschappelijke context, empathie met de betrokkenen, economische en andere crisissen, het noodlot dat altijd kan toeslaan... Het armoedebeleid zal er in dat geval ongetwijfeld anders uitzien dan in het eerste scenario.

Deze twee 'beelden' komen voor, in allerlei mengvormen en met nuances. Communiceren over armoede vloeit ook voort uit het mens- en maatschappijbeeld dat je hanteert. Het is een sociale constructie. En nog eens zeggen: de overheersende beelden hebben invloed op hoe een samenleving met (kinder)armoede omgaat.

Eén ding staat intussen vast: als het over kinderen in armoede gaat, heeft niemand het over 'schuld'. Kinderen zijn altijd buiten hun 'schuld' om arm, ook in de beeldvorming. Hun armoede is niet hun verantwoordelijkheid. Over die verantwoordelijkheid hebben we het verder nog.

... met ingrijpende gevolgen

Armoede is een woord met negatieve bijklanken. Ons taalgebruik en onze beelden kunnen die negativiteit nog versterken: nuances vallen weg, mogelijkheden op verandering worden weggemoffeld. Tot het woord en de realiteit die erachter schuilgaat een soort taboe worden, iets waarover niet gesproken mag worden. Waardoor vervolgens mensen die volgens de officiële standaarden arm zijn, niet tot 'de armen' willen worden gerekend: uit schaamte, eergevoel enz. Soms willen ze het zelf niet weten of beseffen.

Een gevolg dáárvan is dan weer: deze mensen voelen zich niet aangesproken door initiatieven om armoede te helpen verhelpen. Dat is niets voor hen... Zij missen hierdoor kansen en zelfs toegang tot hun rechten. Onder meer door het

taboe en het zelfstigma. Ook het ruimere sociale en maatschappelijke leven – cultuur, sport, ontspanning – gaat aan veel mensen in armoede voorbij. Omdat ze bezig zijn met overleven. Maar ook omdat de (psychologische en andere) drempels te hoog zijn. Soms heeft men de beste bedoelingen, maar leidt stigmatiserende beeldvorming tot een verlamdend mechanisme van zelfstigmatisering: “Dat is niets voor mij, het is niets voor arme mensen” ...

De combinatie van armoede en een negatieve beeldvorming over armoede kan het gedrag van ouders en kinderen in kansarmoede negatief beïnvloeden. Maar de wijze waarop een samenleving naar kinderarmoede kijkt, oefent ook invloed uit op het gedrag van mensen die zelf niet in armoede leven.

Eén voorbeeld, twee beelden

Stel u voor: u bent leerkracht. U leeft met het idee dat veel mensen die geen inkomen uit werk hebben, in hun situatie zijn beland door een gebrek aan wilskracht. Een vader of moeder in kansarmoede komt vervolgens niet opdagen op een afspraak. U zult in dat geval al snel van oordeel zijn dat hun afwezigheid te wijten is aan slordigheid, luiheid, een gebrek aan belangstelling voor de school of voor hun kind. U bent dan minder geneigd om in een constructieve dialoog te gaan met de ouders. U raakt ontmoedigd, want u bent ervan overtuigd dat de problemen van het kind de fout zijn van de ouders die het kind niet ondersteunen.

Stel u voor: u bent leerkracht. U leeft met het idee dat kansarmoede een hoop beperkingen en bezorgdheden met zich meebrengt waar mensen soms moeilijk het hoofd aan kunnen bieden. Het zijn de leefomstandigheden van sommige ouders die stokken in de wielen steken en een rem zetten op de ondersteuning die zij hun kind zouden kunnen bieden. Een vader of moeder in kansarmoede komt vervolgens niet opdagen op een afspraak. In uw ogen zijn zij ouders zoals alle andere ouders: zij willen het beste voor hun kind. U ziet hun afwezigheid niet als een gebrek aan belangstelling en biedt het kind alle mogelijke ondersteuning.

Dit voorbeeld is een karikatuur, maar het toont hoe de beeldvorming over armoede, zijn oorzaken en gevolgen het gedrag van iedereen kan beïnvloeden (professionelen die met het gezin in contact komen, beleidsmakers, de ouders van een leerling...). In dit geval hebben ze concrete gevolgen voor het kind en de ouders uit een achtergesteld milieu.

Lezen voor gebruik!

Wat je moet weten over framing

Hoe spreken wij over het problematische stukje werkelijkheid dat 'kinderarmoede' heet? Welke woorden, combinaties van woorden, wendingen en beelden gebruiken we? Welke (onbewuste) keuzes maken we bij onze communicatie? En welke invalshoeken delen een aantal mensen en doen dus in onze samenleving de ronde?

We zeiden het al: communiceren doe je altijd vanuit een invalshoek en met (onuitgesproken) waarden op de achtergrond. Anders wordt je communicatie betekenisloos. En we vinden het fijn als anderen ons perspectief, ons denkkader overnemen. Zo ontstaan in een samenleving gedeelde perspectieven en denkkaders, vaak zonder dat we het goed beseffen. Andere perspectieven blijven dan on- of onderbelicht. Met een term uit de communicatieleer heten die perspectieven 'frames'. Je hebt een framinganalyse (met een inductief onderzoek) nodig om de diverse perspectieven in kaart te brengen.

Een frame belicht bepaalde facetten van een bepaald stukje werkelijkheid meer dan andere. Nog andere aspecten vallen onbelicht buiten het frame. Omdat frames een geïntegreerd onderdeel vormen van onze cultuur, worden de meeste ervan gedeeld door de zenders en ontvangers van boodschappen. Het gebruik van frames blijft hierdoor vaak onopgemerkt – over het algemeen gebeurt het zelfs onbewust – maar hun impact is daarom niet kleiner. Ze zijn te vertrouwd en evident om ter discussie te worden gesteld. Frames zijn dan ook

onvermijdelijk, ook in taalgebruik dat zo objectief mogelijk wil zijn.

Belangrijk is ook dat zo'n frame zelden letterlijk in een boodschap te lezen is: je moet 'tussen de regels' lezen en op zoek gaan naar elementen in de tekst of het beeld die het gebruikte perspectief/denkkader oproepen en activeren. Dat is niet altijd makkelijk. Je toetst je interpretatie het best af met anderen. In het onderzoek dat aan de basis ligt van dit boekje, is dat ook uitgebreid gebeurd.

In de volgende bladzijden brengen we de vaak **dominante frames** rond kinderarmoede aan de oppervlakte. Het zijn er vijf, blijkt uit het onderzoek dat aan de basis ligt van deze uitnodiging. En vervolgens zijn de onderzoekers creatief gaan nadenken over andere manieren om over kinderarmoede te communiceren. We vermelden daarom ook wat het jargon noemt '**counterframes**'. Dat zijn alternatieve perspectieven en kaders, met andere opvattingen en waarden als achtergrond. Het zijn er zeven.

Als je de frames en counterframes hebt gelezen, kun je je eigen communicatie over kinderarmoede een plaats geven.

FRAMING? TWEE VOORBEELDEN

Over genetisch gemanipuleerd voedsel en over mensen die asiel willen krijgen wordt zoals bekend verschillend geoordeeld. Daar horen ook heel verschillende frames bij:

- Tegenstanders van gemanipuleerd voedsel vinden de risico's onverantwoord. Zijn de gevolgen wel te overzien? Met die stelling verbinden ze het verhaal van Frankenstein en zijn zelfgecreëerde monster. Mensen spelen volgens hen overmoedig voor God.
- Voorstanders zwaaien met het begrip 'wetenschappelijke vooruitgang'. Gemanipuleerde gewassen zijn sterker dan andere en kunnen het probleem van de honger in de wereld helpen oplossen.
- Wie asielzoekers in de eerste plaats als een bedreiging voor de eigen samenleving ziet, zal pleiten voor een meer 'restrictief' beleid.
- Wie asielzoekers vooral als onschuldige slachtoffers belicht die recht hebben op opvang en die kansen moeten krijgen, zal pleiten voor een meer 'open' beleid.

Zo kun je elk onderwerp vanuit verschillende perspectieven bekijken (*framen*), naargelang van je opvattingen en bedoelingen. Dat blijkt ook uit deze fictieve anekdote: twee verkopers van schoenen worden naar Afrika gestuurd om daar nieuwe markten te verkennen. Drie dagen na hun aankomst belt de eerste naar zijn hoofdkantoor: "Ik kom met de eerstvolgende vlucht terug. Hier zijn geen schoenen te verkopen. Iedereen loopt op blote voeten." De tweede verkoper stuurt op hetzelfde moment een email naar het bedrijf: "Ongekende mogelijkheden hier. Nog niemand draagt schoenen!"

ABSURD ?

- Sommige mensen ervaren de kennismaking met framing en frames als ontregelend of vinden dit absurd en vergezocht. Dat komt wel eens omdat ze zich moeilijk andere invalshoeken kunnen voorstellen dan die van zichzelf. Dat is een menselijke reactie, maar de hier voorgestelde frames komen wel degelijk allemaal voor. Het is zaak ons bewust te worden van het perspectief dat we zelf (willen) gebruiken en de waarden die we naar voren willen schuiven: dat is het doel van deze oefening.
- Frames zijn geen kwestie van 'goed of fout'. Allemaal bevatten ze meestal wel een grond van waarheid, maar geen van alle dekt alle aspecten van een complex fenomeen als kinderarmoede. De realiteit vertoont altijd heel diverse facetten, waarover je in discussie kunt gaan. Dat is de sterkte van deze vorm van framing: dat we simplismen – in positieve of negatieve zin – proberen te vermijden.

- We herinneren nog even aan het uitgangspunt van deze uitnodiging: de vraag is hoe we over kinderarmoede kunnen communiceren zonder te stigmatiseren. En ook hoe we de maatschappelijke bewustwording en actiebereidheid kunnen stimuleren en mobiliseren.

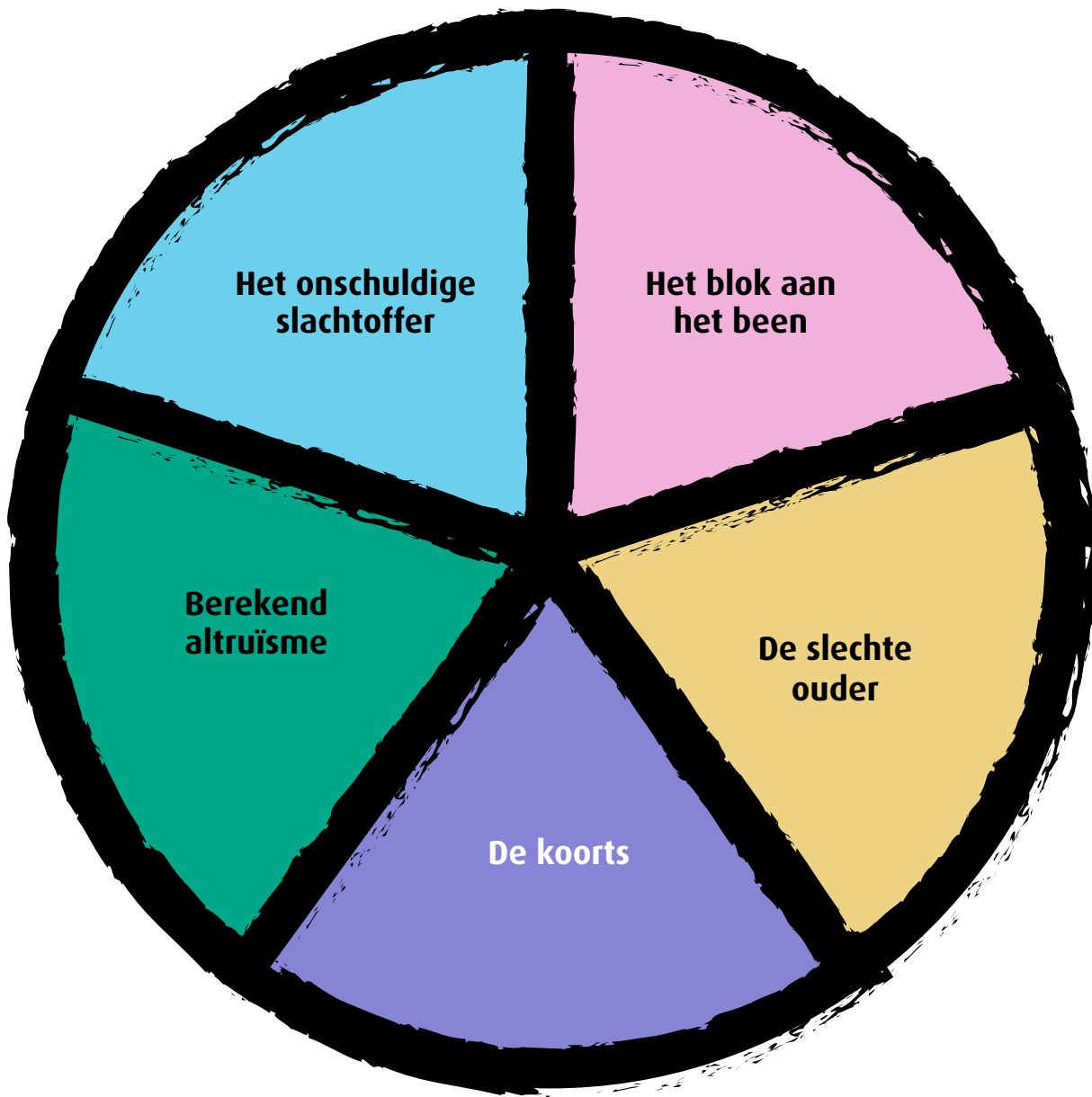
Hoe communiceren wij over kinderarmoede?

Vijf frames en zeven counterframes

Waar komen deze frames en counterframes over kinderarmoede vandaan?

Uit de media en hun berichtgeving over kinderarmoede: Belgische kranten en magazines, blogs en beelden online. Die hebben de onderzoekers verzameld om ze te analyseren. De steekproef bestond uit 103 teksten (45 Franstalig en 58 Nederlandstalig), waaruit ze 769 citaten haalden en ontleedden. Die werden vervolgens gegroepeerd tot een beperkt aantal frames. De frames kregen elk een 'naam' in de vorm van een beeldspraak.

Die resultaten werden afgetoetst met onderzoekers van verschillende achtergronden en met focusgroepen van mensen uit het veld: ervaringsdeskundigen, OCMW's, armoedeorganisaties en verenigingen, het onderwijs. De counterframes zijn het resultaat van een combinatie: het analysemateriaal, inzichten uit de literatuur over het thema en de creativiteit van de deelnemers aan de workshops. Deze frames werden ook op een creatieve manier vertaald door Klasse (<https://www.klasse.be/39090/12-brillen-kinderarmoede-armoede-kijken/>)

VIJF FRAMES

De onderzoekers legden vijf frames bloot die problematiserend zijn. Hun perspectief is uitsluitend negatief en weinig genuanceerd.

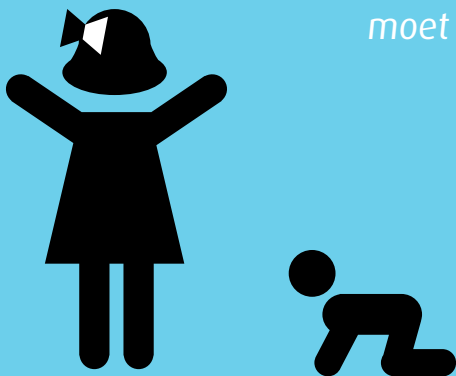
Door te problematiseren kan men proberen om een bepaalde problematiek op de agenda te krijgen. Het nadeel daarvan is dan weer dat men zo ook stereotypes hanteert en gaat stigmatiseren.

“Het is toch erg. Ik heb zo veel compassie met Sarah. Ocharme, dat kind.”

Het onschuldige slachtoffer

Kinderen in armoede zijn per definitie onschuldig en niet in staat zichzelf uit de armoede te ‘redden’. Volwassen buitenstaanders – de samenleving dus – worden emotioneel aangesproken om medelijden te hebben. Zij moeten beslissen of ze de zwakke, hulpeloze kind-slachtoffers zullen helpen om hen een betere toekomst te geven.

Vermoedelijk wordt dit frame het meest gebruikt, zeker als er beelden bij te pas komen. De kinderen worden hier geportretteerd als passieve, hulpeloze slachtoffers die afhankelijk zijn van buitenstaanders. Die laatsten bepalen wat er moet en kan gebeuren.

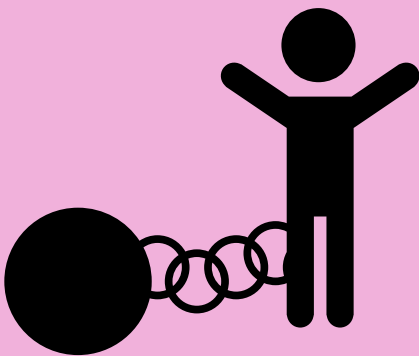

“Sarah? Als we nu niet ingrijpen, komt daar later niet veel goeds van.”

Het blok aan het been

Armoede zet een rem op de ontwikkeling van het nu nog onschuldige kind. Daardoor wordt zo'n kind-slachtoffer in zijn verdere levensloop een last voor de samenleving. Het kan niet mee. Het zal als volwassene geld kosten: als werkloze, zieke, crimineel... Om later erger te voorkomen moeten we nu ingrijpen.

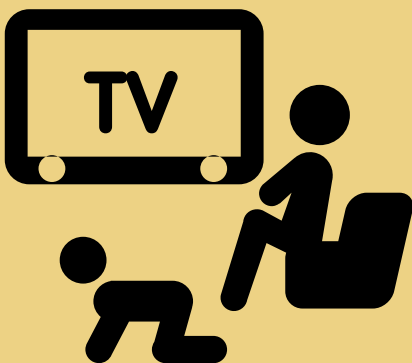
Dit mobiliserende frame gebruikt negatieve toekomstbeelden, die zelfs angst oproepen: het maakt van de kinderen een mogelijk gevaar en risico, en roept om die reden op niet onverschillig te blijven.

“In Sarahs boekentas zit altijd een lege brooddoos. Maar ze draagt wel de nieuwste K3-schoenen.”

De slechte ouder

De ‘afwijkende’ en ‘foute’ levensstijl of mentaliteit van de individuele arme ouders of ouder is de oorzaak van hun eigen armoede én die van hun kinderen: ze zijn lui, verkwistend, gebruiken drugs, drinken, hebben verkeerde prioriteiten, scheiden, ondernemen veel te weinig... Zij zijn de schuld en ze zijn zelfs een gevaar voor het kind en de samenleving omdat ze hun kinderen slecht opvoeden. Vandaar ook de generatiearmoede: de kinderen nemen dit gedrag over. Deze mensen zijn ook profiteurs.

Dit frame hanteert een wij/zij-denken: er zijn armen (negatief, niet ‘normaal’, niet gedisciplineerd) en niet-armen (positief, ‘normaal’, met discipline). Het velt ook een moreel oordeel: armen moeten de juiste, meer ondernemende levenswijze overnemen of anders op een of andere manier ‘gestraft’ en gedisciplineerd worden. Sociale vangnetten daarentegen bevestigen hen juist in hun manier van leven. Dit is het frame van de individuele schuld.

“Steeds meer kinderen zijn zo arm als Sarah. Er zit iets grondig fout met onze samenleving.”

De koorts

Kinderarmoede is een symptoom van een samenleving met een probleem, zoals koorts bij een lichaam. Blijkbaar werkt het immuunsysteem (bv. de sociale zekerheid) niet (meer) zoals het hoort, om welke reden ook. En dus is kinderarmoede vooral het gevolg van de externe context: institutioneel, politiek, economisch...

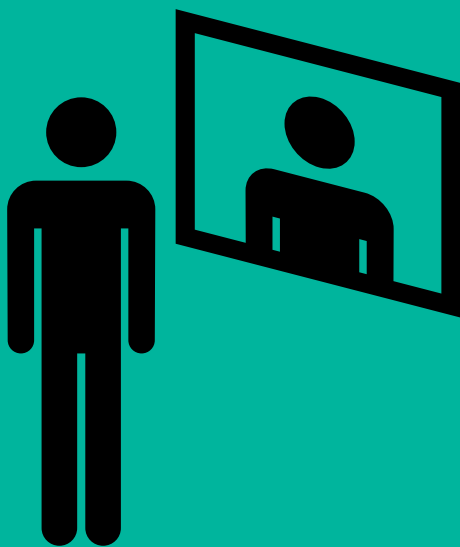
Dit frame is er vooral een van professionals: academici, journalisten, verenigingen, politici... Het heeft het niet over individuele 'schuld', wel over maatschappelijke oorzaken. De benadering is eerder technisch en 'onpersoonlijk', en focust op het systeem van de sociale zekerheid. Cijfers en modellen die evoluties in beeld brengen spelen er een belangrijke rol in. Professionals, beleidsmakers en leidinggevenden zijn aan zet.

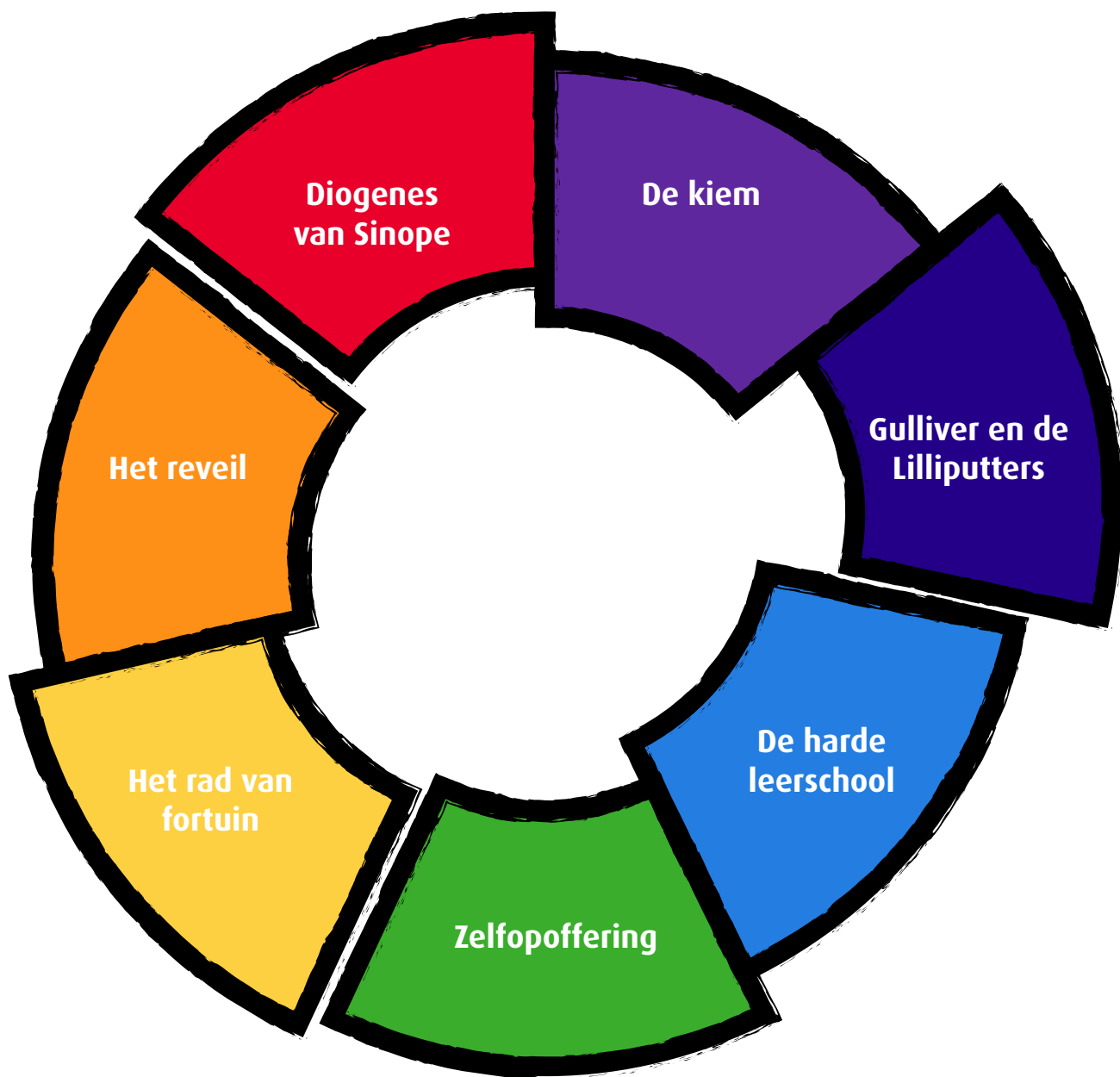
“Oh arme Sarah en haar ouders, ik ben bereid hen te helpen.”

Berekend altruïsme

In de strijd tegen kinderarmoede is er veel hypocrisie. Hulpverlening dient vooral de doelstellingen van niet-armen. Met het geld betaalt men in de eerste plaats de lonen van professionals en de gebouwen van organisaties. En individuen ‘kopen’ met hun steun gemoedsrust, handelen vanuit religieuze verplichtingen, doen aan zelfpromotie enz. Er is een soort van armoede-industrie, met te veel bureaucratie. Vandaar ook de status-quo. Er moet een nieuwe ordening komen in de samenleving en een aanpak van de structurele kinderarmoede: door de uitwassen van het kapitalisme en het besparingsbeleid te kortwieken, en zeker niet terug te keren naar liefdadigheid oude stijl, waarin de ‘milde schenkers’ zelf keuzes maken (‘links’). Of omgekeerd: door het kapitalisme alle bewegingsruimte te geven, waardoor er meerwaarde ontstaat, armen hun lot zelf in handen nemen en de betuttelende middenveldbureaucratie kan wegvallen, en door schenkers en liefdadigheid als iets positiefs te zien: mensen geven in alle vrijheid en uit vrije wil (‘rechts’).

Dit frame problematiseert (vormen van) de armoedebestrijding, zowel door hulpverleners als door vrijwilligers. Het zegt diverse dingen: dat de armoedebestrijding niet inwerkt op de structurele oorzaken en aan symptoombestrijding doet. Dat veel zogenaamd altruïstische gebaren eigenlijk egoïstisch zijn: 'zich inzetten' en geven om zichzelf goed te voelen, uit eigenbelang. Dat armoedebestrijding geen neutraal gegeven is en diverse beweegredenen kan hebben. Naargelang van de ideologische invalshoek worden de motieven van mensen en organisaties anders bekeken.

ZEVEN COUNTERFRAMES

De counterframes nodigen uit om naar kinderarmoede te kijken vanuit een perspectief dat minder eenzijdig problematiserend is. Er schemeren perspectieven op een oplossing door, en over mensen die in armoede leven wordt met meer nuances gecommuniceerd.

“Sarah leeft in een probleemsituatie, maar heeft mogelijkheden en dromen. Ze heeft alles in zich om het te maken.”

De kiem

Alle kinderen hebben potentieel en zitten vol pit. Het hangt af van de omgeving – ‘de voedingsbodem’: materieel, sociaal, institutioneel – of dat potentieel van kwaliteiten en talenten wordt aangesproken en benut. Of het jonge plantje zal bloeien. Het loont in elk geval om te investeren in kinderen in armoede. Denk aan kinderopvang, vrijetijdsbesteding, onderwijs... En dus om de omgeving, met inbegrip van de ouders, ‘vruchtbaarder’ te maken.

Dit toekomstgerichte frame belicht actieve en positieve elementen: capaciteiten, potentieel, energie... Een kind kan opbloeien, want armoede is geen ‘vaste eigenschap’ van zo’n kind, maar een kenmerk van zijn leefomgeving (fysiek, sociaal...). Het frame focust op de sociale en economische voordelen van de strijd tegen kinderarmoede, die een soort van ‘langetermijninvestering’ is.

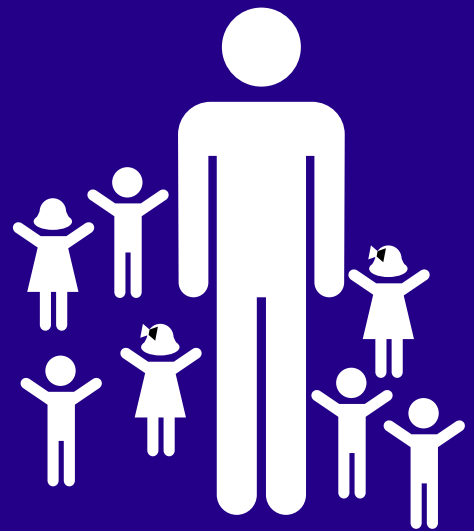
Moeten we het kind dan uit zijn omgeving – lees: bij de ouder(s) – weghalen? Tot dat drastische besluit zou dit frame kunnen komen. Dan stigmatiseert het de ouder(s), die zelf ook te lijden hebben onder de beperkingen.

“We zaten met de ouders van Sarah rond de tafel. Zij gaven ons tips en informatie over wat voor hen belangrijk is.”

Gulliver en de Lilliputters

Kinderarmoede moeten we met z'n allen bekampen, hoe complex en 'reusachtig' het probleem ook lijkt. De strijd kunnen we alleen winnen als alle betrokken partijen op gelijke voet en met vereende krachten samenwerken, ook samen met de kinderen in armoede en hun ouders: zij zijn bondgenoten.

Dit positieve en hoopvolle samenwerkingsframe houdt een pleidooi in om kinderen in armoede en hun ouders actief te betrekken bij het zoeken naar oplossingen. Zij zijn medestrijders. Het frame kan dus emancipatorisch zijn. Het zegt ook: alle beetjes helpen, hoe kleinschalig ook. En het benadrukt de kracht van samenwerking, ook bij de betrokken organisaties.

“Kijk naar Vincent Kompany. Die groeide op in een arme Brusselse buurt en heeft het gemaakt. Misschien juist daardoor.”

De harde leerschool

Wie als kind in armoede opgroeit, is hierdoor gehard en is een expert en ervaringsdeskundige die alle facetten van de problematiek kent: fysiek, materieel, sociaal... De pijn en schaamte die deze mensen hebben ervaren, hun blik, levenservaring en inzichten zijn noodzakelijk om kinderarmoede helemaal te kunnen begrijpen en bestrijden. Een aantal mensen die in armoede groot zijn geworden, putten uit hun levenservaring om het maatschappelijk ver te schoppen en een ‘held’ van het American Dream-type te worden.

Mensen die in armoede opgroeiden en/of leven, kunnen met hun kennis, vaardigheden en expertise een rol spelen in de strijd tegen armoede, als hun die kans wordt geboden en als ze het woord krijgen, wat nog te zelden gebeurt. Zij hebben het meegemaakt, wat een troef kan zijn. Een keerzijde van dit frame kan dit beeld zijn: wie niet uit de armoede geraakt, zal wel geen doorzetter zijn en heeft niet voldoende wilskracht. Dan wordt het een ‘negatief’ frame. ‘Het meegemaakt hebben’ is overigens ook geen garantie voor empathie.

“Sarahs mama doet echt alles voor haar. Ze wil net als wij alleen maar het beste voor haar kind.”

Zelfopoffering

Arme ouders zijn fundamenteel dezelfde ouders als anderen, maar juist door de armoede waarin zij leven kunnen zij hun opvoedende rol maar moeilijk vervullen. Zij beseffen dat zelf maar al te goed en proberen hun kinderen koste wat het kost te beschermen voor de schadelijke gevolgen van armoede. Ze proberen hen kansen te geven. Daar gaan ze soms heldhaftig ver in, ten koste van zichzelf. Vaak is hulp van buitenaf nodig.

Dit frame benadrukt dat deze ouders ‘normale’ mensen zijn. Armoede is geen gevolg van hun gedrag, maar bepaalt dat gedrag wel en leidt tot schuldgevoelens. Tegelijk is hun relatie met hun kinderen er een van liefde en zorg. Kinderen brengen een doel in hun leven.

“Arm zijn of worden... Het is een loterij. Sarah heeft brute pech dat ze in dat gezin geboren is.”

Het rad van fortuin

Niet alleen iemands individuele gedrag en keuzes bepalen zijn/haar levensloop. Ook meer overkoepelende structurele en biografische elementen spelen een rol, zoals uit veel levensverhalen blijkt: de plaats waar je wieg staat bepaalt veel, maar ook gebeurtenissen tijdens het leven, zoals ziekte, jobverlies, een echtscheiding... Een aantal zaken heb je als mens nu eenmaal niet in de hand. Dat is ons lot, dat soms een noodlot wordt. Het geldt voor (bijna) iedereen: armen en niet-armen verschillen daarin niet van elkaar.

Dit wat fatalistische frame zet de individuele verantwoordelijkheid op de achtergrond en zegt dat mensen in armoede en 'de anderen' niet wezenlijk van elkaar verschillen. Armoede kan veel oorzaken hebben en niet alles is maakbaar. Elke verantwoordelijkheid is dan ook relatief. Het 'rad' kan ook keren en men kan proberen het te sturen, soms met een duwtje van derden. Armoede hoeft niet noodzakelijk generatiearmoede te worden.

“Dat er kinderen in onze school geen eten hebben, maakt me boos. In de 21ste eeuw? Daar moeten we iets aan doen.”

Het reveil

Kinderarmoede doet – ook emotioneel – een beroep op onze solidariteit, burgerzin en collectieve geweten. Het is een schokkende, ontoelaatbare inbreuk op waarden die ons verbinden – gelijke kansen, individuele ontplooiing, participatie aan de samenleving – en die bijvoorbeeld ook in de grondwet staan. Het is een morele oproep om actie te ondernemen, wat in diverse vormen kan: steun aan de verzorgingsstaat, eigen financiële steun voor organisaties en acties, zich inzetten als vrijwilliger... Ons inzetten voor de strijd tegen kinderarmoede brengt ook een persoonlijke loutering met zich mee: geven en sociaal handelen maken gelukkig.

Dit frame stelt dat zich inzetten tegen kinderarmoede ‘loont’: maatschappelijk en ook persoonlijk. Het geeft een groepsgevoel en countert in die zin het individualisme dat de strijd tegen kinderarmoede hindert. Het gaat hier zelfs om een burgerlijke verantwoordelijkheid.

“Een kind is toch niet arm als het geen smartphone heeft en er thuis geen auto staat?”

(naar de Griekse filosoof die tegen rijkdom en ‘valse waarden’ tekeering)

Diogenes van Sinope

De definities van armoede gaan uit van een standaard en van normen en criteria. Die moeten we radicaal ter discussie stellen. Met andere woorden: de norm, altijd een sociale constructie en dus relatief, is het probleem. Daardoor voelen mensen/kinderen in armoede zich uitgesloten. Als we met z’n allen anders gaan leven – eenvoudiger, met minder artificiële behoeften, minder consumptie, ‘volgens de natuur’ – zullen we armoede in een minder problematisch licht zien en zal er minder uitsluiting zijn. We zullen ons ‘rijker’ en bevrijd voelen. Overigens kan ook een kind dat in rijkdom opgroeit ‘arm’ zijn, bijvoorbeeld aan menselijke relaties, aandacht, liefde... Er zijn dus diverse soorten ‘kinderarmoede’.

Dit wat provocerende counterframe stelt de inhoud en definitie van het westerse begrip ‘armoede’ en de bijbehorende normen en standaarden aan de orde. Arme Belgische kinderen zijn bijvoorbeeld ‘rijk’ in vergelijking met kinderen in ontwikkelingslanden. De normen zijn dus niet vanzelfsprekend. Het frame gaat ervan uit dat mensen ‘kunnen kiezen voor minder’. Dat is een vrijheid die veel mensen in armoede niet hebben.

Framing: goed om te weten

- We stellen de frames hier netjes van elkaar gescheiden voor, maar in de praktijk verschijnen ze vaak in combinaties die elkaar overlappen.
- Armoede en kinderarmoede zijn fenomenen met een grote variatie aan 'verhalen', oorzaken en manieren waarop het probleem zichtbaar is, beleefd wordt enz. Je kunt dan ook nooit zeggen dat één frame of counterframe alles 'afdekt' en dat het perspectief van dat frame opgaat voor alle kinderen die in armoede leven.
- Frames zijn cultureel bepaald en dus hardnekkig. Met één campagne krijg je ze de wereld niet uit. Streven naar een meer genuanceerde beeldvorming over kinderarmoede is dan ook een werk van lange adem. Het moet op veel niveaus gebeuren (lokaal, regionaal, nationaal, internationaal...), op basis van duidelijke achterliggende waarden en met veel instrumenten.
- Hoe een frame selecteren? Dé vraag daarbij is of het perspectief op kinderarmoede in het betrokken frame helpt om het doel van je communicatie te bereiken. Dat moet je onderzoeken of testen. Zo kun je een problematiserend frame in bepaalde omstandigheden ook positief inzetten. En omgekeerd zijn deproblematiserende frames niet altijd 'positief'. Denk aan 'De harde leerschool'.

Hoe mobiliseren tegen kinderarmoede met respect voor ouders en kinderen?

7 vuistregels

Frames gebruiken we voortdurend. Altijd als we nadenken en communiceren over een complex onderwerp als kinderarmoede, zijn er onderliggende beelden, waarden en gevoelens. Ons daarvan bewust worden, is een doel van deze brochure.

*We kennen intussen de twaalf frames en counterframes die we met z'n allen gebruiken – of kunnen gebruiken – als we het over kinderarmoede hebben. Daar is het onderzoek van de KU Leuven op uitgemond. **Welke suggesties halen we daar nu uit voor wie over kinderarmoede wil communiceren?** Wat volgt, zijn suggesties uit het onderzoek, uit gesprekken met stakeholders én uit een experimenteel steekproefonderzoek. Daarin werd onderzocht of een campagne voeren rond kinderarmoede effect kan hebben op de sensibilisering en mobilisatie van het brede publiek voor dit maatschappelijke probleem, en zo ja met welke (counter)frames. Het experimentele onderzoek maakte alvast duidelijk dat Belgen het thema 'kinderarmoede' belangrijk vinden. Als mensen konden kiezen tussen investeren in de geestelijke gezondheidszorg, openbaar vervoer, het milieu, werkgelegenheid, het onthaal van vluchtelingen of de strijd tegen kinderarmoede, dan zouden ze alleen aan werkgelegenheid meer middelen besteden dan aan de strijd tegen kinderarmoede.*

1. De verantwoordelijkheid en handelingscapaciteit van iedereen belichten

Voor deze enquête bij duizend Belgen werden drie (counter)frames geselecteerd: 'Het reveil', 'De kiem' en 'Het blok aan het been'⁷. Voor de mobilisatie van het brede publiek was de campagne met het frame 'Het reveil' het meest veelbelovend. Dat stelt kinderarmoede voor als een **alarmsignaal dat een samenleving herinnert aan de fundamentele waarden waarop een democratie berust. Het kan iedereen ertoe aanzetten om blijk te geven van zijn solidariteit en maatschappelijke betrokkenheid.**

Anders gezegd: deze oefening laat zien dat we er in de communicatie goed aan doen om de thematiek op een maatschappelijke wijze te benaderen, eerder dan individueel. De positieve effecten verdwijnen als we het frame 'Blok aan het been' met de campagne verbinden. Dat legt de nadruk op de langetermijnproblemen die kinderarmoede veroorzaakt en op de kosten die kinderen met zich meebrengen als ze volwassen worden. Als een brede mobilisatie het doel is, leren deze resultaten ons dat je verwijzingen naar problematiserende elementen beter vermijdt.

⁷ Er is uiteraard ruimte voor meer experimenteel onderzoek, met weer andere (counter)frames en combinaties.

2. Aandacht hebben voor het risico op stigmatisering

Hoe goedbedoeld ook, veel communicatie over kinderarmoede draagt bij aan de stigmatisering van kinderen en vaak ook van hun ouders. Dat kan dan weer de zelfstigmatisering van de betrokkenen versterken: mensen in armoede maken zich dan mentaal de stigmatiserende referentiekaders eigen omdat ze zich bewust zijn van de negatieve stereotypes over hen. Zo'n zelfstigmatisering kan hen 'opsluiten' in een fatalistische visie op hun leefomstandigheden en in de rol van passief slachtoffer: "Ja, ik ben arm en ja, ik hoor er niet bij."

We vragen ons altijd het beste af of een frame een risico op zelfstigmatisering inhoudt. Bepaalde frames ('De slechte ouder', 'Het blok aan het been' en 'Berekend altruïsme') zijn bijzonder stigmatiserend en zijn door hun contraproductiviteit af te raden. Andere lijken op het eerste gezicht positiever, maar kunnen indirect leiden tot stigmatisering en moeten dan ook omzichtig worden gehanteerd. Mensen in beeld brengen die in het leven geslaagd zijn nadat ze eerst armoede hebben gekend (het frame 'De harde leerschool') kan het idee doen postvatten dat wie er niet in slaagt uit de armoede te geraken, niet doortastend genoeg is en wilskracht mist. Wie stigmatisering wil vermijden, focust het best op kinderarmoede als een maatschappelijk fenomeen, niet op de kinderen of ouders die in armoede leven. De nadruk moet dan liggen op de noodzaak om zoveel mogelijk krachten

te mobiliseren in de gemeenschappelijke strijd tegen kinderarmoede. Ook daarom is het aan te raden om een verlamme zelfstigmatisering van mensen in armoede zelf te vermijden.

3. Nadruk leggen op oorzaken die het individu overstijgen

Hier doet zich een paradox voor: om kinderarmoede te bestrijden en op de diverse agenda's te krijgen, moet je het probleem onder de aandacht brengen van media en beleidsmakers. Je moet kinderarmoede problematiseren: hoe belangrijker het probleem in de beeldvorming wordt, hoe meer aandacht het krijgt. Bijna onvermijdelijk rijst door zo'n problematisering bij de ontvanger van de boodschap de verantwoordelijkheidsvraag. **Het is aan te raden die vraag ook ter sprake te brengen en ze genuanceerd en oplossingsgericht te beantwoorden: de hele samenleving is betrokken partij.**

Als je wil vermijden dat de communicatie uitmondt in simplistische conclusies van het type 'het is alleen de schuld van de ouders', dan is het te verkiezen frames te gebruiken die de nadruk leggen op oorzaken die het individu overstijgen en die iedereen kunnen overkomen, zoals een economische wereldcrisis of een ziekte. Of op de structurele oorzaken van armoede en op de verantwoordelijkheid van een samenleving die er niet in slaagt armoede uit te roeien. Armoede is een risico dat veel mensen kunnen lopen en is niet noodzakelijk het resultaat van

keuzes die mensen zelf hebben gemaakt. Er is in een leven soms maar weinig nodig om in de armoede te verzeilen. Mensen die in armoede leven vormen geen homogene categorie.

4. Het woord geven aan kinderen en ouders die in kansarmoede leven

Hoe mobiliseer je de handelingscapaciteit van alle stakeholders zo goed mogelijk, en met de direct betrokkenen als volwaardige partners bij de gemeenschappelijke strijd tegen armoede? **In de beeldvorming van de problematiek en bij het zoeken naar oplossingen moet de stem van de ouders en kinderen mee in rekening worden gebracht.** Daarom is het belangrijk dat kinderen die in armoede leven het woord krijgen en dat zij kunnen aangeven tegen welke problemen ze in het leven van alledag aanbotsen. Wat zijn de hindernissen die anderen niet hoeven te nemen en die zij wel moeten overwinnen? Welke kansen krijgen zij niet of minder: buitenschoolse activiteiten, vakantie, een sociaal netwerk, comfortabele en voldoende ruime huisvesting... Hoe kan de samenleving hen beter helpen om wat ze in zich hebben ook waar te maken? **Let er daarbij op dat je de ouders niet vergeet.** Het risico is reëel dat, als je alleen het kind de situatie laat uitleggen, de zoektocht naar een verantwoordelijke voor de kinderarmoede eindigt bij de ouders. Ook zij moeten daarom de kans krijgen om te getuigen over hun beleving van de situatie. Het frame 'Zelfopoffering' kan laten zien dat ouders in kansarmoede zijn zoals alle ouders: zij willen het beste voor hun kind. Maar

door de armoede slagen zij daar niet in of worden zij gedwongen tot keuzes die anderen niet hoeven te maken.

5. Stereotypes onschadelijk maken

Om te vermijden dat je in het communiceren over armoede in stereotypes verzeilt, is de invalshoek van de levensverhalen interessant. Situaties en verhalen die 'uit het leven zijn gegrepen' kunnen stereotiepe conclusies ontmaskeren, zoals het bekende 'ze zijn arm, maar ze hebben wel een smartphone'. Wat met zo'n uitspraak als een luxe wordt beschouwd (smartphone, flat screen...), weerspiegelt meer een sociale norm dan dat het iets is wat maar voor een bepaalde groep is voorbehouden. Mensen die in kansarmoede leven willen zich door het bezit van dergelijke producten niet van de rest onderscheiden. Het tegendeel is waar: ze willen aan de norm beantwoorden. Ook om die reden is het aangewezen dat de kinderen zelf aan het woord komen: zij zijn het best geplaatst om uit te leggen hoe iemand zich voelt die opgroeit in een consumptiemaatschappij waar publiciteit allesoverheersend is en waar modes elkaar in een snel tempo opvolgen. Dat moet je uiteraard met de nodige voorzichtigheid doen, rekening houdend met de kwetsbaarheid van deze mensen.

Een andere manier om stereotypes en clichés uit de weg te gaan is: **laten zien hoe divers de situaties van mensen in armoede kunnen zijn** en de vele dimensies van armoede benadrukken. Armoede is zoveel meer dan geldgebrek. Het gaat om een ongelijkheid die op tal van domeinen tot

uiting komt, zoals in het onderwijs, huisvesting, gezondheid... Armoede wordt soms niet erkend omdat het van buitenaf niet zichtbaar is. Ook dat is een uitdaging.

6. Het potentieel en de kracht van kinderen en ouders in kansarmoede laten zien

Het is belangrijk dat je de problemen van de ouders en de kinderen laat zien, maar zonder in miserabilisme te vervallen en zonder hen te herleiden tot dat ene kenmerk: 'een persoon in armoede'. Wie breed wil mobiliseren en daar ook de direct betrokkenen bij wil halen, kan **de ouders in beeld brengen als mensen die de eindjes moeilijk aan elkaar kunnen knopen, maar die ook moed hebben en de strijd aangaan.**

Eenzelfde advies geldt voor de kinderen: let erop dat de communicatie zich niet beperkt tot verhalen en foto's/beelden die de kinderen als slachtoffers voorstellen (passief en onschuldig). Omdat mensen daar andere ideeën mee verbinden, kan hierdoor de suggestie worden gewekt dat deze kinderen 'een blok aan het been' zijn en veel geld kosten. Je kunt dat onder andere vergelijken met de problematiek van de asielzoekers en bejaarde mensen, die vaak als passief in beeld komen. Daarom is het te verkiezen dat je de kinderen toont terwijl ze actief bezig zijn, als jonge mensen die vooruit willen in het leven, maar van wie de vrijheid om te handelen wordt ingeperkt door de situatie waarin zij leven. De strijd tegen kinderarmoede aangaan wil zeggen

dat we mogelijkheden en een omgeving creëren waarin kinderen zich voluit kunnen ontplooiën: door de leefomstandigheden van gezinnen te verbeteren, door te investeren in de toegankelijkheid (al voor de jongsten) van kwaliteitsvolle opvoedings- en opvangdiensten, en door ouders te helpen om hun competenties waar te maken.

7. Wat is het doelpubliek en het doel van je communicatie?

Een framinganalyse is geen doel op zich, maar een manier om na te denken over vragen als: hoe communiceren en met welk doel? Wat is het doelpubliek? Afhankelijk van het antwoord hierop kan iedereen de frames kiezen die het beste passen bij een welbepaalde situatie en die ertoe bijdragen om het beoogde doel te bereiken. Het belangrijkste criterium bij de keuze van een frame is de vraag of het perspectief op kinderarmoede dat erin verscholen zit van die aard is dat het helpt bij het vinden van een oplossing. **Het is belangrijk deze reflectiefase in te lassen.** Zo kan het frame 'De koorts' bijvoorbeeld geschikt zijn in communicatie die beleidsmakers wil aanspreken. Als het gaat om het brede publiek, toont het experimentele onderzoek dat het counterframe 'Het reveil' ervoor kan zorgen dat mensen zich bewust worden van de verantwoordelijkheid van de hele samenleving voor de problematiek. Geen enkel frame of counterframe is alleen maar 'waar' of 'fout', en het is nooit van toepassing op alle kinderen die in armoede leven. Elk frame biedt maar een beperkt perspectief op

een complex fenomeen met veel kanten. Bepaalde contraproductieve frames zijn te vermijden (zoals 'De slechte ouder'), maar andere kunnen worden gecombineerd **om de nuances duidelijker in beeld te brengen en tot een meer evenwichtig beeld te komen.** 'De kiem' onderstreept het potentieel van kinderen die opgroeien in een omgeving waar ze zich niet voluit kunnen ontplooien. Je kunt het combineren met 'Zelfopoffering' – ouders in armoede offeren zich op voor hun kinderen, maar hun opvoedende rol wordt ingeperkt door hun leefomstandigheden – om de redenering te vermijden dat je de kinderen dan maar moet wegnemen uit hun omgeving. Het wordt dan integendeel een pleidooi om de ouders beter te ondersteunen.

TOT SLOT: Einstein en kinderarmoede

Anders denken en communiceren over kinderen die in armoede leven zal er uiteraard niet voor zorgen dat deze gesel meteen uit de samenleving zal verdwijnen. De oplossing van het probleem vereist de inzet van een groot aantal middelen, maatregelen en concrete acties. Er moeten heel veel betrokkenen voor worden gemobiliseerd.

Toch is het ook belangrijk na te denken over de manier waarop kinderarmoede wordt gedefinieerd, verklaard en in beeld gebracht. Niemand minder dan Albert Einstein legde er de nadruk op dat het formuleren van problemen even essentieel is als het zoeken naar oplossingen. Wetenschappelijke vooruitgang schuilt volgens hem in het formuleren van nieuwe vragen. Een beetje anders gezegd: de kwaliteit van oplossingen heeft rechtstreeks te maken met de kwaliteit van de formulering van problemen. Soms moet je een problematiek dan ook voor jezelf herformuleren.

Dát is het belang van framing. Ook als we het over kinderarmoede hebben.

Koning Boudewijnstichting

Samen werken aan een betere samenleving

De Koning Boudewijnstichting heeft als opdracht bij te dragen tot een betere samenleving.

De Stichting is in België en Europa een actor van verandering en innovatie in dienst van het algemeen belang en van de maatschappelijke cohesie. Ze zet zich in om een maximale impact te realiseren door de competenties van organisaties en personen te versterken. Ze stimuleert doeltreffende filantropie bij personen en ondernemingen.

Integriteit, transparantie, pluralisme, onafhankelijkheid, respect voor diversiteit en bevorderen van solidariteit zijn haar belangrijkste waarden.

Haar actiedomeinen momenteel zijn armoede en sociale rechtvaardigheid, filantropie, gezondheid, maatschappelijk engagement, ontwikkeling van talenten, democratie, Europese integratie, erfgoed en ontwikkelingssamenwerking.

De Koning Boudewijnstichting werd opgericht in 1976, toen Koning Boudewijn 25 jaar koning was.

Dank aan de Nationale Loterij en aan alle schenkers voor hun gewaardeerde steun.

kbs-frb.be Abonneer u op onze e-news goededoelen.be

*Koning Boudewijnstichting,
stichting van openbaar nut*

*Brederodestraat 21, 1000 Brussel
info@kbs-frb.be
02-500 45 55*

*Giften vanaf 40 euro op onze
rekening IBAN: BE10 0000 0000 0404
– BIC: BPOTBEB1 geven aanleiding tot
een belastingvermindering van 45%
op het werkelijk gestorte bedrag.*

